



**Ministru kabineta noteikumu norma, kas noteic priekšmetus,
kurus notiesātais var lietot, neatbilst Satversmes 112. pantam**

2019. gada 24. oktobrī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2018-23-03 “Par Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 “Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 40. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam”.

Apstrīdētā norma

Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 “Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” (turpmāk – Noteikumi Nr. 423) 40. punkts: “Saņemot brīvības atņemšanas iestādes administrācijas atļauju, notiesātie kamerās un koplietošanas telpās dienas kārtībā noteiktajā laikā var lietot personiskos radiouztvērējus, televizorus un tiem pievienojamās videospēles. Brīvības atņemšanas iestādes veikalā iegādāto pārtikas produktu saglabāšanai un sagatavošanai atļauts izmantot personiskos ledusskapjus un elektriskos ūdens sildītājus.”

Augstāka juridiska spēka norma

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 112. pants: “Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Anša Ataola Bērziņa pieteikuma. Pieteikuma iesniedzējs, izciešot sodu brīvības atņemšanas iestādē, lūdzis tās priekšnieka atļauju doktora disertācijas izstrādāšanai pienesumā saņemt un lietot personisko portatīvo skaitļotāju bez interneta

pieslēguma, bet ar speciālu programnodrošinājumu, kas ļauj veikt eksperimentus ar runas ierakstiem. Tomēr viņa lūgums nav apmierināts, jo normatīvie akti neparedz notiesātajam tiesības glabāt, iegādāties, saņemt pienesumā vai sūtījumā personisko datortehniku.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 112. pantam, jo starp tajā uzskaitītajiem priekšmetiem, kurus notiesātais var lietot kamerās un koplietošanas telpās, nav personiskā datortehnika. Tādējādi apstrīdētā norma ierobežojot viņam Satversmes 112. pantā noteiktās tiesības turpināt studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai.

Tiesas secinājumi

Par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 112. pantam

Par Satversmes 112. panta pirmā teikuma tvērumu

Satversmes tiesa, atsaucoties uz tās judikatūru, atzina, ka valsts apmaksāta pamatizglītība un vidējā izglītība, ko paredz Satversmes 112. panta otrais teikums, ir pamatlīdzeklis tiesību uz izglītību nodrošināšanai. Tas uzskatāms par tiesību minimumu, kuru valsts ir apņēmusies garantēt un kura samazināšana tādējādi nav pieļaujama. Vienlaikus nolūkā sekmēt uz zināšanām balstītas sabiedrības ilgtspējīgu attīstību atbilstoši Satversmes 112. panta pirmajam teikumam valsts var izveidot arī citas, augstākas izglītības pakāpes. [11.1.]

Satversmes tiesa konstatēja, ka likumdevējs ir izveidojis sistēmu, kas rada personai iespējas iegūt augstāko izglītību, tostarp iespēju studēt kādā no doktora studiju programmām doktora grāda iegūšanai. Studijas doktorantūras programmās ietilpst Satversmes 112. panta pirmā teikuma tvērumā. [11.1., 11.2.]

Satversmes tiesa secināja, ka nedz no Satversmes 112. panta, nedz citām Satversmes normām neizriet obligāts valsts pienākums nodrošināt ikvienai personai tiesības studēt doktora studiju programmā. Tomēr tad, ja valsts ir izveidojusi doktora studiju programmu un persona, izpildot noteiktas prasības, tikusi uzņemta šajā studiju programmā, šai personai ir tiesības turpināt studijas, lai iegūtu augstākā līmeņa izglītību. Tas attiecas arī uz notiesāto. [11.3.]

Par pamattiesību ierobežojuma esību

Saskaņā ar Latvijas Sodū izpildes kodeksu vienīgi notiesātajam, kurš brīvības atņemšanas sodu izcieš atklātajā cietumā, saņemot brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka atļauju, ir atļauts glabāt personisko datortehniku ar interneta pieeju, ja tā viņam nepieciešama izglītības iegūšanai. Pieņemot apstrīdēto normu, Ministru kabinets ir noteicis to personisko sadzīves tehniku, kuru notiesātais ir tiesīgs izmantot. Starp šiem priekšmetiem nav minēta personiskā datortehnika, tāpēc brīvības atņemšanas iestādes administrācija nav tiesīga atļaut tās izmantošanu tiem notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgta vai daļēji slēgta tipa cietumos. [12.1.]

Ja personai pētniecības darbā ir nepieciešama speciāla datortehnika, tad aizliegums šādu palīglīdzekli izmantot ir uzskatāms par Satversmes 112. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu. Satversmes tiesa secināja, ka laikā, kad pieteikuma iesniedzējs sodu izcietā slēgta un daļēji slēgta tipa cietumā, apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīglīdzekļus, lai turpinātu studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, ierobežoja viņam Satversmes 112. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības. [12.2.]

Par to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un vai tam ir leģitīms mērķis

Satversmes tiesa atzina, ka no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība. [14., 15.]

Par izraudzītā līdzekļa piemērotību pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai

Satversmes tiesa uzskatīja, ka vispārējs aizliegums notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtos vai daļēji slēgtos cietumos, izmantot personisko datortehniku novērš jebkādu risku, ka tā varētu tikt izmantota tādu darbību veikšanai, kas, iespējams, ir vērstas pret kārtību un drošību brīvības atņemšanas iestādē. Tātad apstrīdētajā normā paredzētais pamattiesību ierobežojums ir piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai. [16.]

Par to, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem

Satversmes tiesa norādīja: lai nodrošinātu līdzsvaru starp personas, kura pēc noteiktu prasību izpildes ir uzņemta doktora studiju programmā, tiesībām turpināt studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai un nepieciešamību nodrošināt kārtību un drošību ieslodzījuma vietā, normatīvajam regulējumam ir jādod brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju vai aizliegumu izmantot studiju turpināšanai nepieciešamos palīglīdzekļus arī tiem notiesātajiem, kuri sodu izcieš daļēji slēgtos vai slēgtos cietumos. Šāda kārtība būtu iespējama, ja apstrīdētā norma paredzētu, ka pēc individuāla apstākļu izvērtējuma brīvības atņemšanas iestādes administrācija ir tiesīga atļaut notiesātajam izmantot palīglīdzekļus, kas viņam nepieciešami studiju turpināšanai. Vai un tieši kāda veida palīglīdzekļu, tostarp personiskās datortehnikas, izmantošana notiesātajam var tikt atļauta, tas atkarīgs no katra gadījuma individuālajiem apstākļiem. Jāņem vērā arī tas, ka atsevišķos gadījumos notiesātajam nebūs nepieciešami palīglīdzekļi, piemēram, speciāla datortehnika, un viņš studijas augstākā līmeņa izglītības iegūšanai varēs turpināt,

izmantojot tikai ieslodzījuma vietā esošos datorus. Jautājums par to, vai šāda palīg līdzekļa, piemēram, datortehnikas, izmantošana ir objektīvi nepieciešama, jāizlemj, veicot individuālu apstākļu izvērtējumu katrā konkrētajā gadījumā. [18.2.]

Satversmes tiesa secināja, ka pastāv saudzējošāks līdzeklis, kas mazāk ierobežotu personai Satversmes 112. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, bet ļautu pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegt tādā pašā kvalitātē. Tādējādi ierobežojums neatbilst samērīguma principam un līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīg līdzekļus studiju turpināšanai augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, neatbilst Satversmes 112. pantam. [18.2.]

Satversmes tiesa vērsa arī Ministru kabineta uzmanību uz to, ka apstrīdētā norma, kā arī citas Noteikumu Nr. 423 normas, kas attiecas uz priekšmetu lietošanu brīvības atņemšanas iestādē, ir formulētas tādējādi, ka nosaka priekšmetus, kurus notiesātajam ir atļauts glabāt. Tas nozīmē, ka brīvības atņemšanas iestādes administrācijai nav tiesību atļaut notiesātajam lietot citus, šajās tiesību normās neminētus priekšmetus, pat ja ar to lietošanu netiktu apdraudēta kārtība un drošība ieslodzījuma vietā. Šāds regulējums var radīt nesamērīgus personai Satversmē ietvertu pamattiesību aizskārumus. Tāpēc Ministru kabinetam ir pienākums apsvērt, kā konkrētais tiesiskais regulējums būtu pilnveidojams. [20.]

Par Satversmes tiesas sprieduma spēku laikā

Pieteikuma iesniedzējs 2018. gada 30. novembrī tika atbrīvots no brīvības atņemšanas soda izciešanas. Tomēr, lai pēc iespējas novērstu nelabvēlīgās sekas, ko viņam radījusi apstrīdētās normas piemērošana, Satversmes tiesa secināja, ka tā attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju ir atzīstama par spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. [19.1.]

Apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīglīdzekļus studiju turpināšanai augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas. Vienlaikus Satversmes tiesa vērsa uzmanību uz to, ka līdz jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai notiesāto tiesības aizsargājamas, tieši piemērojot Satversmes 112. pantu un šajā spriedumā ietvertās atziņas. [19.2.]

Satversmes tiesa nosprieda:

- 1. atzīt Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 “Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 40. punktu, ciktāl tas neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīglīdzekļus studiju turpināšanai augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam;**
- 2. attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju Ansi Ataolu Bērziņu atzīt Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 “Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 40. punktu, ciktāl tas neparedz brīvības atņemšanas iestādes administrācijai tiesības lemt par atļauju notiesātajam izmantot palīglīdzekļus studiju turpināšanai augstākā līmeņa izglītības iegūšanai, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 112. pantam un spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.**

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā. Spriedums tiks publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Satversmes tiesas likuma 33. panta pirmajā daļā noteiktajā termiņā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:
http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2018/11/2018-23-03_Spriedums.pdf#search=

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētājas palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv,

67830749, 26200580